

РОЗДІЛ 12 ВІДГУКИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.76>

НАЗАД В МАЙБУТНЄ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР¹

Бєлов Д.М.,

*професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

В умовах реформування правової політики, спрямованої, з одного боку, на послаблення кримінальної репресії, з іншого – на врахування сучасних умов воєнного стану, виникає необхідність підвищення ефективності застосування норм Кримінального кодексу (КК) України. Як відомо, в КК України вносяться постійно численні зміни (наразі більше тисячі змін та доповнень), які не завжди логічні та адекватні реальним суспільним обставинам життя [1]. Реформування системи кримінального законодавства потребує комплексного наукового аналізу, в тому числі в історичному аспекті. І це є логічним, оскільки сучасні інститути кримінального права формуються за принципом наступності та повторюваності. Отже, об'єктивне дослідження еволюції законодавства про кримінальну відповідальність сприятиме удосконаленню положень КК України.

У демократичній та незалежній державі питання судово-правової реформи, є питання національної безпеки, яке повинно бути в сфері діяльності Президента України, як гаранта Конституції України. В цьому процесі має бути задіяно все суспільство, при цьому науковці в першу чергу [2]. Й тому, відповідно до Указу Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 року № 584/2019 у складі комісії створена робоча група з питань розвитку кримінального права, яка вже презентувала структуру та окремі положення проекту КК України [3]. Однак будь-яка діяльність у сфері реформування кримінального законодавства потребує вивчення першоджерел створення КК незалежної України.

У цьому контексті є справедливим та важливим нагадати юридичному товариству про перший проект Закону України про кримінальну відповідальність, який не отримав досі належної як правової, так і соціальної оцінки [4]. Слід зауважити, що у сучасних дисертаційних дослідженнях та монографіях у контексті історичного дослідження певної кримінально-правової проблематики, не завжди розглядаються проекти КК України (1993–2001 рр.), зокрема перший проект (в літературі має назву альтернативний) КК України, підготовленого робочою групою Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю. Цей проект, а також різні його варіанти здійснили вагомий вплив на формування сучасної кримінально-правової думки. Провідні ідеї першого проекту КК України реалізуються й сьогодні в останніх змінах до законодавства (наприклад, поділ кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини (Розділ III. Загальної частини КК України), (регламентація заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (Розділ XIV-1. Загальної частини КК України), диференціація відповідальності в залежності від категорії службової особи (Розділ XVII. Особливої частини КК України) тощо). Це свідчить не тільки про важливість, оригінальність та своєчасність багатьох його положень, а й про те, що він значно випередив свій час [5]. Дуже влучно про обставини появи проекту КК України висловився П.Л. Фріс: «фактично перший

¹ Рецензія на хрестоматію «Перший проект Кримінального кодексу незалежної України (1992-1998 рр.)», підготовлену авторським колективом (за заг. ред. В.В. Кузнецова; укладачі: Сийпловік М.В., Ступник Я.В., Нестерова І.А.).

проект Кримінального кодексу незалежної України народився у Київській Вищій школі МВС України і його автором був відомий український вчений-криміналіст професор В. М. Смітєнко. Проект містив всі прогресивні погляди на кримінальне право – його структуру, зміст основних інститутів та норм, які існували у кримінально-правовій науці на початок 90-х років. Однак він залишався авторським проектом, і хоча був опублікований для широкого обговорення і поданий у ВР України як альтернативний. В кінцевому був прийнятий проект розроблений офіційною комісією» [6].

Тому укладачі хрестоматії «Перший проект Кримінального кодексу незалежної України (1992–1998 рр.)» вперше в історії української кримінально-правової науки через нормативно-правові акти та інші документи висвітлили деякі особливості підготовки та створення у 1992-1998 рр. першого проекту КК незалежної України, яка проводилась за дорученням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю під керівництвом доктора юридичних наук, професора В.М. Смітєнка.

Структурно хрестоматія містить такі складові: передмову, біографічний нарис про В.М. Смітєнко, постанову Президії Верховної Ради України «Про проект Кримінального кодексу України» від 16 вересня 1993 року № 3439-ХІІ, склад авторського колективу проекту Кримінального кодексу України 1993 року, пояснювальну записку до проекту Кримінального кодексу України 1993 року, внесеного Комісією з питань правопорядку та боротьби із злочинністю на розгляд Верховної Ради України, проект Кримінального кодексу України 1993 року, проект Кримінального кодексу України (альтернативний) від 3 серпня 1995 року № 0041/1, розпорядження Президента України «Про розширення складу Комісії з доопрацювання та узгодження проектів Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів України» від 18 січня 1996 року № 13/96-рп, пояснювальну записку до проекту (доопрацьованого) КК України, розробленого за дорученням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю (альтернативний) від 15 травня 1998 року №1029-1, проект Кримінального кодексу України (альтернативний) від 15 травня 1998 року № 1029-1.

Наведені положення, цілком справедливо, дозволяють рекомендувати науковцям при здійсненні кримінально-правових досліджень здійснювати порівняльний аналіз норм вказаного проекту КК України та визначатися з потенційними перспективними напрямками удосконалення чинного КК України.

Матеріал, який викладений у хрестоматії також має освітнє значення й може бути використаний при вивченні теми «Закон про кримінальну відповідальність України» навчальної дисципліни «Кримінальне право України». Це стосується положень історіографії розвитку сучасного кримінального законодавства та ролі окремих вчених (на прикладі професора В.М. Смітєнко [7]) у цьому процесі.

Усе це дозволяє дійти висновку, що хрестоматія дає унікальну можливість ознайомитися з відповідними варіантами першого проекту КК України та відповідає вимогам, що висуваються до такого роду навчальних видань. Ця книга є завершеною та змістовною працею, прийнятною для використання науковими, науково-педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти. Вважаю, це видання також буде корисним не тільки для використання в освітньому процесі, а й стане підґрунтям для здійснення сучасної реформи кримінального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Я. Актуальні проблеми сучасного розвитку національного права України / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін. *Право України*. 2010. № 9. С. 4–16.
2. Сийплові М.В. Особливості підготовки першого проекту Кримінального кодексу України під керівництвом професора В.М. Смітєнка. *Нове українське право*. Вип. 3, 2021. С. 259.
3. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>
4. Перший проект Кримінального кодексу незалежної України (1992–1998 рр.) : хрестоматія / за заг. ред. В.В. Кузнецова; укладачі: Сийплові М.В., Ступник Я.В., Нестерова І.А. ; автор передмови Сийплові М.В.; автор біографічного нариску Кузнецов В.В.; Ужгород : РІК-У. 2022. 428 с.
5. Кузнецов В.В., Кузнецов Л.О. Окремі напрямки удосконалення історико-правових досліджень кримінального законодавства України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. №1 (6). С.49.
6. Фріс П.Л. Нариси історії кримінально-правової політики України: монографія. Київ, 2005. 124 с.
7. Кузнецов В. В. Біографічна стаття про В.М. Смітєнка. *Шлях у науку: розповідь про вчителя*. Укл. С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. П. Рябчинська. Запоріжжя : Просвіта, 2016. 254 с.